

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Teze diplomové práce

**Mezinárodní migrace pracovních sil a cizinci na trhu
práce v zemích Evropské unie**

Bc. Lucie Yagci Auingerová

© 2015 ČZU v Praze

Souhrn

Diplomová práce „Mezinárodní migrace pracovních sil a cizinci na trhu práce v zemích Evropské unie“ se zabývá problematikou mezinárodní migrace především ve vztahu k trhu práce České republiky, Německa a Velké Británie. Zaměřuje se na imigrační politiky zemí v souvislosti s přijímáním zahraničních pracovníků na trh práce a zjišťuje postavení cizinců vůči majoritní populaci. Teoretická část vymezuje základní pojmy související s trhem práce a pracovní silou v EU, vysvětluje mezinárodní migraci z pohledu různých migračních teorií a věnuje se aspektům migrační politiky. Cílem praktické části je zjištění současné situace pracovních migrantů v uvedených zemích v kontextu nastavení jejich imigračních politik a dalších skutečností týkajících se migrace pro vyvození závěrů z perspektivy České republiky. Závěr praktické části je věnován srovnání názorů veřejnosti na zaměstnávání cizinců, hlavní část zde tvoří analýza názorů německé veřejnosti na základě výstupů vlastního výzkumného šetření.

Klíčová slova: mezinárodní migrace, pracovní síla, cizinci, trh práce, migrační politika, Evropská unie, Česká republika, Německo, Velká Británie

CÍL PRÁCE A METODIKA

Cílem teoretické části diplomové práce je vymezení pojmu mezinárodní migrace a jejích aspektů z pohledu vybraných migračních teorií, rovněž vysvětlení pojmů úzce souvisejících s migrací ve vztahu k pracovnímu trhu Evropské unie a shrnutí teoretických poznatků z oblasti migrační politiky. V této části práce je využito deskriptivní metody. Je čerpáno z mnoha odborných publikací a studií zabývajících se danou problematikou, a to českých i zahraničních.

Praktická část práce se již konkrétně zabývá Českou republikou, Německem a Velkou Británií. Cílem praktické části diplomové práce jsou **faktická zjištění vyplývající ze srovnání zemí ve vybraných oblastech**, především z perspektivy postavení cizinců vůči majoritní populaci. Byly zvoleny takové ukazatele, které nejlépe reflektují potřeby komparace a současně jsou dostupné v domácích i mezinárodních statistikách. Vlastnímu srovnávání předchází zpřehlednění historického vývoje uvedených zemí, nastavení jejich migračních politik se zaměřením na imigrační politiku a podmínky vstupu cizinců na trh práce, aby mohly být získané výstupy zasazeny do širšího kontextu. V této části práce se střídá deskriptivní metoda, za využití poznatků ze studia odborných pramenů, právních předpisů a informací ministerstev,

a komparativní metoda, kdy jsou pro potřeby analýzy užitá nejaktuálnější statistická data statistických úřadů ČR, SRN a VB, institucí EU a dalších organizací působících ve sledované oblasti.

V rámci praktické části práce je rovněž provedena **analýza vlastního výzkumného šetření za účelem zjištění názorů německé veřejnosti na zaměstnávání cizinců v SRN**. Byl zvolen kvantitativní typ sociologického empirického výzkumu založený na verifikačním postupu. Výzkum proběhl v Německu a pro získání relevantních dat byla zvolena dotazovací technika, konkrétně formou standardizovaného dotazníku v německém jazyce. Dotazníkovým šetřením byla získána primární data, která byla následně vyhodnocena za pomoci popisných charakteristik, zejména relativní a absolutní četnosti s doplněním grafického znázornění. Pro potřeby **srovnání výstupů vlastního dotazníkového šetření v SRN s výzkumy publikovanými v ČR a Velké Británii** bylo rovněž přistoupeno k testování hypotéz s využitím výstupů statistického softwaru IBM SPSS Statistics.

PRAKTICKÁ ČÁST

Tato část práce nejprve popisuje vývoj migračních resp. imigračních politik zkoumaných zemí v historických souvislostech a praktické dopady těchto politik na pracovní migraci. Dále je zjišťován vliv migrace na konkrétní zemi a postavení cizinců na jejím trhu práce.

Kapitoly 4.1 – 4.3: Vybraná zjištění

Populace: Statistická zjištění (2010 – 2013) ukazují, že se v posledních letech zvyšuje emigrace z ČR, zatímco imigrace do země výrazně neroste. V konečném důsledku to pro ČR znamená záporné migrační saldo. Alarmující je tento fakt ve vztahu ke skutečnosti, že česká populace dlouhodobě vykazuje i nedostatečný přirozený přírůstek. Druhé dvě země obdobný problém nemají, SRN nahrazuje záporný přirozený přírůstek zvyšujícím se migračním saldem.

Pracovní migrace: Na základě porovnání počtů pracovních migrantů, vydaných pracovních povolení a živnostenských oprávnění v meziročním srovnání (2010 – 2013) lze konstatovat, že pracovní imigrace do ČR kontinuálně klesá. Naopak imigrace do SRN a VB v posledních letech stoupá, a to zejména díky přílivu pracovních migrantů ze zemí EU.

Zaměstnanost: Porovnáním zaměstnanosti majoritní populace a populace cizinců v letech 2000 – 2012 bylo zjištěno, že v ČR roste zaměstnanost cizinců dlouhodobě rychleji, stejně jako ve VB, kde na rozdíl od ČR zaměstnanost majoritní populace dlouhodobě pozvolna klesá.

Kapitola 4.4: Postavení cizinců vůči majoritní populaci v oblasti trhu práce

Počty cizinců i jejich postavení na trhu práce se v rámci sledovaných států liší nejen kvůli rozdílnému historickému vývoji, ale rovněž na základě nastavení podmínek přijetí na trh práce. Pro potřeby srovnání postavení cizinců na trhu práce byly jejich charakteristiky zpřehledněny pomocí tabulek a grafů, na základě údajů z domácích i mezinárodních statistik při zachování maximální srovnatelnosti dostupných dat.

Vybraná zjištění: Míra zaměstnanosti cizinců ve srovnání s majoritní populací zřetelně ukazuje velmi dobrou adaptibilitu pracovních migrantů na trhu práce všech zkoumaných zemí. Rozdíl byl sledován v postavení samostatně výdělečně činných cizinců na českém trhu práce. U druhých dvou zemí se nevyskytuje tak signifikantní rozdíl při porovnání podílu OSVČ mezi cizinci s podílem OSVČ v domácí populaci (rozdíl 10 % v ČR, 0,5 % v SRN a 1,5 % ve VB). Z bližší specifikace OSVČ cizinců v ČR vyplynulo, že 72 % z nich jsou cizinci ze třetích zemí.

V ČR i ve VB je více vysokoškolsky vzdělaných mezi cizinci než v majoritní populaci. ČR rovněž vykazuje absolutně nejvyšší odbornost, a to jak v majoritní populaci, tak především v populaci cizinců. Nezaměstnanost mladých s nízkou kvalifikací je nejvyšší v české rodilé populaci. Obecně lze konstatovat, že nezaměstnanost této skupiny v ČR není důsledkem nezaměstnaností nízko-kvalifikovaných cizinců (naopak je tomu v SRN).

Závěr praktické části práce je věnován názorům veřejnosti na zaměstnávání cizinců, především pak vlastnímu dotazníkovému šetření v této oblasti na území Německa a jeho srovnání s výzkumy provedenými v ČR a VB.

Komparace výzkumů v oblasti zaměstnávání cizinců

Otázka č.	ČR		SRN		VB
	Souhlas/ano (v %)	Nesouhlas/ne (v %)	Souhlas/ano (v %)	Nesouhlas/ne (v %)	Souhlas/ano (v %)
1 ¹	50	43	48	42	x
2 ²	52	36	41	51	x
3 ³	81	17	64	30	67
4 ⁴	38	54	52	38	x
5 ⁵	69	27	72	17	x

Zdroj: zpracováno dle údajů CVVM, MO a vlastního dotazníkového šetření

¹ Zaměstnávání cizinců je správné. Souhlasíte s tímto výrokem?

² Přítliv pracovníků ze zahraničí má pozitivní vliv na trh práce. Souhlasíte s tímto výrokem?

³ Domníváte se, že levné pracovní síly ze zahraničí ohrožují zaměstnávání domácích pracovníků?

⁴ Domníváte se, že při obsazování pracovního místa by měla být dána přednost cizinci ze země EU před cizincem ze třetí země (mimo EU)?

⁵ Měli by být cizinci zaměstnáváni jen v profesích, o které nemají zájem domácí pracovníci?

Odpovědi německých respondentů se v zásadě příliš neliší od odpovědí českých občanů u otázek č. 1, 2 a 5. V otázce č. 3 je již pozorovatelný velký rozdíl, kdy si 81 % českých respondentů myslí, že levná pracovní síla ze zahraničí ohrožuje zaměstnávání domácích pracovníků. Naproti tomu německá veřejnost sdílí tento názor jen 64 % většinou a britští občané 67 %. Rozdíl ukazují i odpovědi k otázce č. 4, kde by čeští respondenti neupřednostnili občany EU před cizinci ze třetích zemí, naopak německá veřejnost se většinou vyjádřila pro přednost cizinců z EU při obsazování pracovního místa.

Testováním hypotéz bylo dokázáno, že i u německých respondentů dosažené vzdělání a současná pracovní pozice determinují jejich názor v oblasti zaměstnávání cizinců.

VÝSLEDKY A DISKUSE

Stručným zhodnocením politik přijímání pracovních migrantů ze třetích zemí byly potvrzeny **dva společné cíle migrační politiky** sledovaných zemí:

- 1) upřednostňování (vysoce) kvalifikovaných migrantů;
- 2) omezování přístupu na trh práce pro nízko-kvalifikované migranty.

První cíl migrační politiky není překvapivý, je státy veřejně deklarován jako aktuální potřeba trhu práce. Tato skutečnost logicky vyplývá z nastavení právních předpisů, zvláště v případě SRN a VB, kde lze téměř hovořit o vyloučení nízko-kvalifikovaných cizinců z trhu práce. Česká legislativa je k nízko-kvalifikovaným cizincům liberálnější, nicméně v praxi je realizován podobný postup prostřednictvím jiných nástrojů. Lze proto konstatovat, že přístup ČR k pracovní migraci se výrazně neliší od přístupu druhých dvou zemí, dala by se mu však vytknout nejasnost legislativního rámce pracovní migrace.

V souvislosti s teorií politiky řízené migrace je k zamyšlení, zda jsou výše uvedené společné cíle migrační politiky pro ČR správné. Vychází z nich totiž **rozdělení pracovních migrantů na dvě skupiny**:

- 1) migranti vzdělaní, užiteční a ekonomice prospěšní;
- 2) migranti nevzdělaní, neužiteční, kteří jsou přítěží.

Za předpokladu, že by o práci v ČR projevil zájem velké množství cizinců, ze kterého by bylo možné vybírat jen ty vzdělané a užitečné, pak zároveň předpokládáme, že je jejich počet neomezený. Ale jelikož víme, že tomu tak na evropském trhu práce není, nezbude ČR nic jiného, než o tyto cenné přistěhovalce soupeřit s ostatními zeměmi. Jakými pobídkami však může ČR

uspět vedle zemí, jako je Německo či Velká Británie, kde se hovoří světovými jazyky a úroveň mezd je nesrovnatelně vyšší? Co zajímavějšího může tak malá země ceněným migrantům nabídnout? Zde se primárně nabízí úprava imigračních regulí ve smyslu podstatně vstřícnějšího zacházení s kvalifikovanými migranty. Prvním krokem by mohlo být zkrácení lhůt pro vydávání pracovních povolení.

K výše uvedenému rozdělování migrantů do dvou skupin lze rovněž namítnout, že v podstatě neexistuje žádná „stupnice užitečnosti“ a nelze tedy takto dělit migranty jen na základě vzdělání či výše jeho majetku před vstupem na území ČR. U ceněných cizinců, kterým se bude na pracovním trhu dařit, navíc není žádná jistota, že se z ČR nepřesunou do některého z bohatších států EU s vidinou vyšší výnosnosti jejich vzdělanostního či finančního kapitálu. Prospěšnost migranta totiž ovlivňuje i celá řada dalších faktorů, např. kontakty v majoritní společnosti či diskriminace, které mohou i zprvu úspěšného pracovního migranta vytlačit z trhu práce nebo naopak migranta, který nemá potřebnou kvalifikaci, na trh práce vrátit. Z analýzy ekonomicky aktivní populace v ČR vyplynul také zajímavý fakt, že je mnohem méně nezaměstnaných nízko-kvalifikovaných mladých cizinců, než je tomu u majoritní populace. Jsou opravdu všichni nízko-kvalifikovaní cizinci v ČR pouze přítěží?

Dalším důležitým faktem je **kontinuální úbytek pracovních migrantů** v ČR, což bude mít spolu s ubývající rodilou populací produktivního věku zásadní negativní dopad na trh práce. Německo ani Velká Británie obdobný problém nemají. Pro podporu přílivu pracovních migrantů do ČR hovoří nejen prokázaný pozitivní vliv imigrace na ekonomický růst země, ale také dlouhodobě rychleji rostoucí zaměstnanost cizinců než zaměstnanost rodilé populace. ČR má jako jediná ze sledovaných zemí vyšší míru zaměstnanosti cizinců než majoritní populace, což značí velmi dobrou adaptabilitu migrantů na českém pracovním trhu. Vzhledem k uvedeným faktům se nabízí otázka, může-li si ČR vůbec dovolit odmítat pracovní migranty, když je český trh práce potřebuje?

Analýza OSVČ mezi cizinci a v majoritní populaci ukázala anomálii na českém pracovním trhu - **odlišné postavení cizinců**. Toto zjištění je velmi závažné, neboť ukazuje na faktické vytlačování cizinců, především ze třetích zemí, ze zaměstnaneckých poměrů. Nejen, že takto skutečnost negativně ovlivňuje postavení migrantů na trhu práce, ale také fakticky brzdí jejich integraci do společnosti. Hovoříme o problému zvaném „švarcsystém“, tedy zaměstnávání pracovníků jako OSVČ místo jejich přijetí do řádného pracovního poměru. Řešením by mohlo být podmínění živnostenského oprávnění vstupním kapitálem s podmínkou vytvoření určitého

počtu pracovních míst či prokázání přínosu podnikatelského záměru pro danou obec či region, jako je tomu v Německu.

V průzkumech veřejného mínění, ve srovnání s německou a britskou populací, **se česká veřejnost nejvíce obává přílivu levné pracovní síly**. Nutně tedy vyvstává otázka, proč je tomu tak, když je procento cizinců v ČR nejnižší. Drtivá většina české veřejnosti zastává názor, že zahraniční pracovní síla ohrožuje zaměstnávání českých občanů a že by cizinci měli být zaměstnávání pouze v profesích, o které čeští pracovníci neprojeví zájem. Lze tedy konstatovat, že osvěta české veřejnosti ve vztahu k přistěhovalectví, zvláště pak k pracovní migraci, je velmi aktuálním tématem, kterému by měla být věnována maximální pozornost.

SEZNAM VYBRANÝCH ZDROJŮ

ABRHÁM, Josef. *Ekonomická, sociální a územní diference Evropské unie*. Praha: MAC, 2011, 147 s. ISBN 978-80-86783-52-9.

BARŠOVÁ, Andrea a Pavel BARŠA. *Přistěhovalectví a liberální stát: imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, 2005, 308 s. ISBN 80-210-3875-6.

BROŽOVÁ, Dagmar. *Kapitoly z ekonomie trhů práce*. Praha: Oeconomica, 2012, 288 s. ISBN 978-80-245-1880-0.

JERÁBEK, Martin. *Deutschland und die Osterweiterung der Europäischen Union*. Wiesbaden: VS Verlag, 2011, 374 p. ISBN 978-3-531-16761-9.

ÖZDEN, Çağlar a Maurice SCHIFF. *International migration, remittances, and brain drain*. Washington: World Bank, © 2006, 274 p. ISBN 0-8213-6372-7.

PALÁT, Milan. *Ekonomické aspekty mezinárodní migrace: teorie a praxe v Evropské unii*. Ostrava: Key Publishing, 2013, 92 s. ISBN 978-80-7418-161-0.

ŘEZANKOVÁ, Hana. *Analýza dat z dotazníkových šetření*. Praha: Professional Publishing, 2007, 212 s. ISBN 978-80-86946-49-8.

Zákony

Česko. *Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů* [on-line]. 160 s. (PDF) [cit. 2014-12-28]. Dostupné také z: www.mvcr.cz/soubor/aktualizovane-uplne-zneni-zakona-326-1999-o-pobytu-cizincu-k-1-5-2013-pdf.aspx

Deutschland. *Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet (Aufenthaltsgesetz - AufenthG)* [on-line]. 89 p. (PDF) [cit. 2015-01-29]. Dostupné také z: http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/aufenthg_2004/gesamt.pdf

Internetové zdroje

CENTRUM PRO VÝZKUM VEŘEJNÉHO MÍNĚNÍ. *Postoje české veřejnosti k zaměstnávání cizinců – březen 2013* [on-line]. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2013. Tisková zpráva ov130423, 3 s. (PDF) [cit. 2015-01-01]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6993/f3/ov130423.pdf

ČIŽINSKÝ, Pavel et al. *Zahraniční zaměstnanci na trhu práce ČR a ve vybraných zemích EU* [on-line]. Praha: Simi, 2014, 137 s. (PDF) [cit. 2015-02-01]. ISBN 978-80-260-7201-0. Dostupné z: http://aa.ecn.cz/img_upload/224c0704b7b7746e8a07df9a8b20c098/simi-zamestnanci-cz-nahled.pdf

DE HAAS, Hein. *Migration transitions: a theoretical and empirical inquiry into the developmental drivers of international migration* [on-line]. University of Oxford, 2010, IMI working paper 24, 46 p. (PDF) [cit. 2014-10-11]. Dostupné z: <http://heindehaas.com/Publications/Hein%20de%20Haas%20-%20Migration%20transitions%20WP%2024.pdf>

Destatis [on-line]. Wiesbaden: Statistisches Bundesamt, © 2015, last modified on 6.1.2015 [cit. 2015-01-06]. Dostupné z: <https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/ZahlenFakten.html>

Eurostat [on-line]. Luxemburg: European Commission Eurostat, © 2015, last modified on 6.12.2014 [cit. 2014-12-06]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

HOME OFFICE. UK Visas and Immigration. *GOV.UK* [on-line]. London: GOV.UK, © 2015, last modified on 20.2.2015 [cit. 2015-02-20]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/organisations/uk-visas-and-immigration>

International Migration Outlook 2014 [on-line]. Paris: OECD Publishing, © 2014, 430 p. [cit. 2015-01-04]. ISBN 978-92-64-22352-3. Dostupné z: <http://www.oecd.org/migration/international-migration-outlook-1999124x.htm>

Migration und Integration: Aufenthaltsrecht, Migrations- und Integrationspolitik in Deutschland [on-line]. Berlin: Bundesministerium des Innern, 2014, 215 p. (PDF) [cit. 2015-01-06]. BMI08303. Dostupné z: http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/2014/migration_und_integration.html

THE MIGRATION OBSERVATORY. *Report: Thinking Behind the Numbers: Understanding Public Opinion on Immigration in Britain* [on-line]. Oxford: University of Oxford, 2011, 26 p. (PDF) [cit. 2015-01-03]. Dostupné z: <http://www.migrationobservatory.ox.ac.uk/sites/files/migobs/Report%20-20Public%20Opinion.pdf>

THE NATIONAL ARCHIVES. Immigration [on-line]. Kew: The National Archives, 2015, last modified on 6.2.2015 [cit. 2015-02-06]. Dostupné z: <http://www.nationalarchives.gov.uk/cabinetpapers/themes/immigration.htm>

The Office for National Statistics [on-line]. Newport: The Office for National Statistics, 2015, last modified on 6.1.2015 [cit. 2015-01-06]. Dostupné z: <http://www.ons.gov.uk/ons/index.html>